

Е'замийтдэн сонра

МӨНКӘМ ӘЛЛӘРДӘ

ДАГ кендлеринден бириндә узун мүддәт колхоз сәдри ишләмиш, кечә-күндүз билмәдән әкин-бичини горујуб мәһсулуну җығымыш, мүһарибә илләриндә өзүнү ода-көзә вурмуш. Әвәз киши инди гочалыб, көзләринин нуру, дизайнин тағәти азалыб. Анчаг онун сәдрлик илләринин дады чамаатын дамагындан һәлә дө кетмәйиб. «Ишләјән о киши кими оларды»—дејирләр. «Беллә, күлүнклә әкирдиләр, кенддә гыз-көлиндән савајы әли иш тутан јох иди. Јенә чамааты өзјјәт чөкмәјә гојмады, әмәк күнүнә он беш-он алты килограм тахыл дүшүрдү. Чөһәјә дө, гоншү кендләрә дө көмәк едирдиләр».

О вахтдан чох сулар ахдығыны, кендин дә, вәзијәтин дә, лап елә чамаатын да дәјишилдијини нәзәр алмырлар. «О кишинин ајагы рузулудур. Елә гуру ады олса бәсдир. Колхоз дирчәләр»—дејиб дурурлар. Нәдир бу инамын сәбәби? Геч бир тәһсил көрмәмиш, сәдә бир кендчинин ел-оба үрәјиндә јува гурмасынын, һәмишә һөрмәтли олмасынын, сәјылмасынын сәбәби нәдәдир? Колхоза нечә-нечә сәдр кәлиб-кедиб, дипломла, тәмтәрағлы хасијәтнамәләрлә... Чохунун ады да унудулуб.

Онлардан бири башга ишә кечәндән сонра тәссүфлә демиишди: «Ғејиф, колхозун дахылында беш-он манат пул галды, кәрәк ону да көтүрөјдим». Шүбһәсиз, о да чамаатын «јадындан чыхмајыб».

Ејни шәраитдә, ејни коллективдә ишләјән ики адамын бири һөрмәт газаныб, бири нифрәт; бири ели дө учалдыб, өз шәрәфини дә, диқәри колхозу да батырыб, өз адыны да...

Ғәјатда бу чүр һадисәләрлә, тәзадларла тез-тез растлашырыб. Ишләјимиз јерләрдә, сәнајә вә кәнд тәсәрруфаты мүәссисәләриндә башчынын ләјағәтинин, адамларла дил тапмаг бачарығынын, үмуми ишә нечә һәлләдечи тәһсил кәстәрдијинин һәр күн шаһиди олурдур. Башчы шәхси нүмунәси илә бүтөв мүәссисәнин тәмсилчисинә чеврилир; бир кендин, бир рајонун, һәтта бир республиканын шәһрәтини, нүфузуну учалдыр.

Азәрбајҗан КП МК-нын сон илләрдә апардығы ардычыл сижәсәт мәһз белә һәјәт һәгигәтләрини үмумиләшдириб вә кичиклијиндән-бөјүклүјүндән асылы олмајараг, һәр бир коллективдә кадрларын дүзкүн сечилмәсинин ојнадығы мүстәсна ролу ачыг-ашкар кәстәрди.

Республикамызда бөјүк гуручулуғ перспективләринин ачылдығы индики шәраитдә мүвәфғәјјәтләримиз, нечә шүбһәсиз, мүәјјән дәрәчәдә, һәр адамын өз јерини тапмасындан чох асылыдыр. Кәрәк инсан фәалијјәт дәирәсиндә бүтүн истададыны, ғабилијјәтини үзә чыхара билсин, өзүнү инамлы вә мүстәғил һисс еләсин, мүсбәт кејфијјәтләрини чөмијјәтин идеалларына сәрф етмәк имканы газансын. Јалһыз белә бир шәраитдә чазабәһлик дә, мәсулијјәт дә

күчләнәр, коллективдә жүксәк төләбкарлыг принципләрини һәјатә кечирмәк мүмкүн олар.

Бу чөһәтдән нүмунәви тәсәрруфатлар вә тәсәрруфат башчылары чох олса да, онлардан анчаг икисини хатырлатмаг истәјирәм.

Р. Ахундов адына совхоз Чәлилабадын өң бөјүк үзүмчүлүк тәсәрруфатыдыр. Сов.ИКП МК Сижәси Бүросу үзүлүјүнә намызәд, Азәрбајҗан КП МК-нын биринчи кәтиби Н. Ә. Әлијев јолдаш бу јахынларда фәаллар јығынчагында габагчыл тәсәрруфатлар сырасында һәмин совхозун да адыны чөкмиш; дөмјә шәраитдә һәр һектардан 110 сентнер үзүм алдығларыны нүмунә кәстәрмишдир.

Кечән ил совхоз 16 мин тондан артыг үзүм тәдарүк едиб. Бу, пландан тәхминән 5 мин 500 тон чоходур. Фәһләләрин әмәк һаггы 200 манаты, тәсәрруфатын үмуми кәлири он алты милјону кәчиб. Сон дөврдә һәр ил фәһләләрә милјон жарым манатдан артыг әләвә әмәк һаггы верилиб. Он ики-он беш мин манат әләвә әмәк һаггы вә мүкафат алаң аилләр вәр. Дөрд ил әввәл исә вәзијәт ајры чүр иди...

1972-чи илдә һектардан чөми гырх сентнер үзүм көтүрүлүшү, фәһләләрин орта әмәк һаггы гырх сәккиз манат олмушду. Көрундүјү кими, гыса вахт әрзиндә һәм мәһсулдарлыг, һәм дә әмәк һаггы дөрд-беш дөфәдән чох артмышдыр.

Буна нечә наил олублар? Сәбәб чоходур. Анчаг бир мәсәләни совхозда һама үрәк-адыдығыны илә етираф едир—рәһбәрлијин күчләндирилмәсини, тәсәрруфатын мөһкәм әлләрә тапшырылмасыны.

Ибадулла Нәһмәдов 1973-чү илдән совхоза директор тәјин олунуб. Узун мүддәт мүхтәлиф тәсәрруфатларда чалышымыш бу ишкүзар, бачарыгылы адамын кәлишин тезликлә тәһсилни кәстәрди. Бир ил әввәл үзүм планыны чөми 52 фаиз едәјән совхоз 1973-чү илдә планы долдурмуш вә дөвләтә 7 мин 184 тон үзүм сатмышдыр. Даһа бир ил сонра исә бу рәгәм он мин тону кечмишдир.

И. Нәһмәдов ишини севән, чамаата үрәкдән бағлы олаң адамдыр; тәсәрруфата јахыңдан бәләдир. Онунла сәһбәт едөндән, иш үсулуну ејрән сонра дүшүнүрсән индики тәсәрруфатлар мәһз белә башчылар лазымдыр. Мүхтәлиф иш саһәләриндә газандығы тәчрүбә, Тимирјәзев адына Кәнд Тәсәрруфаты Академијасында јиләндјини билникләр, адамларла дил тапа билмәк, онлары инандырмаг вә әтрафына топламаг бачарығы—онун газандығы етимадын көкү бурдадыр.

Совхозун баһи агроному Әлибала Рзајев: «Онун иш үсулу барәдә нә дејә биләрем? Әсас одур ки, адамлар инаныр, гаршылыгылы етибар јарадыб, һәр кәсин ишини өз өһдәсинә атыр, онларын зәһмәтинә мүдахилә еләмир. Буна кәрә дө кимдән нә төләб едәјәјини

јахшы билир, нәтичәси дә көз габағындадыр.

Совхоза ејни вахтда кәлмишк. Кәнд тәсәрруфаты институтуну битирдикдән сонра, әмәк фәалијјәтинә белә бачарыгылы, һәссас, төчрүбәли адамла башладығымдан чох разыјам».

Руһулла Ахундов адына совхоз кими ири тәсәрруфаты идәрә етмәк о гәдәр дә асан дејил. Бурада ики шәраб заводу, 1.709 һектар үзүм бағы, 680 һектар тахыл саһәси, һејвандарлыг мүәссисәләри вәр. Совхозда мин дөрд жүз нәфәрдән артыг фәһлә вә гуллуғчу чалышыр. Тәсәрруфат төк үзүмчүлүкдә дејил, башга саһәләрдә дә ирәлидә кедир, рајонда биринчилик мөвгәјини сахлајыр.

Мүхтәлиф адамларла сәһбәтләрдә, совхозла јахыңдан танышылыг да кәстәрир ки, сон үч илдә сүрәтли жүксәлишин әсас сәбәбләриндән бири дө мадди марағын артмасы, һамаын һөвәслә ишләмәсидир.

Игтисадијатын дүзкүн планлашдырылмасы, хејирли тәсәрруфат саһәләринә диггәтин артырылмасы да сәмәрәсини вериб. Узүмчүлүјүн нечә кәлирли саһә олдуғуну, халғын күзәрәнын нечә јерли-дибли дәјишдирдијини көрмәк үчүн совхозун төчрүбәсинә нәзәр салмаг кифәјәтдир. Вахтилә «Азәрбајҗан Укранасында»—ән мәһсулдар тахылчылыг рајонунда бу тәсәрруфатын бөјүк әкин саһәләри вәр иди. Ләкин һәм халис кәлир, һәм дә чамаатын газанчы индики илә һеч мүғәјисә дә олуна билмәзди...

Совхозда ишләр раһат јола дүшсә дә һәлл олунмалы проблемләр, чөтинликләр дә вәр. Узүм плантасијаларын саһәси бу бешиликдә дөмәк олар ки, артмајачаг. Әсас диггәт сабит әкин саһәләриндә мәһсулдарлыгы жүксәлтмәјә верилмәлидир. Фәһләләрин өһвал-руһијјәси, директорун никбин вә инамлы данышығы кәстәрир ки, совхоз республикада габагчыл үзүмчүлүк тәсәрруфаты мөвгәјини горујачаг вә даһа бөјүк наилијјәтләр газанчаг.

Бакы—Астара јолундан Сабирабад кендинә дүз јол ајрылыр. Једди-сәккиз ил әввәл бу јолла илк дөфә кендә кәлмиш, «Совет Азәрбајҗанынын 40 илијји» совхозунун тәзә салынан үзүм саһәләрини кәзмишдим. Онда совхоз чаван иди, фәһлә олмаг, ајлыг әмәк һаггы илә доланмаг дөдә-бабадан тахыл әкиб-бечәрмиш чамаата һәлә гәрибә кәлирди. Рајон партија комитәсинин биринчи кәтиби Ә. Мүрсәлов јолдаш бу совхоза да кетмәји мәсләһәт көрәркән сабирабадлыларын сон илләрдә газандығлары наилијјәтләрдән, Чәлилабад рајонунда габагчыл јерләрдән бирини тутдуғларындан да данышымышды.

Әввәлин торпаг јолун әвәзинә кениш асфалт јол узаныр. Бу јол бизи рајонда мәшһур олаң һејвандарлыг

комплексинә апарыр. Ғејдәр Әлијев јолдашын кечән ил бураја кәлмәсини, һејвандарларын әмәји, күзәрәни илә таныш олмасыны инди дә һама хош һиссләрлә хатырлајыр.

Сабирабад кәнд әмәкчиләринин иши она кәрә диггәти чөб едир ки, өлкәнин һејвандарлыгы үчүн ағыр кечән илләрдә белә бурада һәмин саһә сүрәтлә инкишаф етдирилмишдир. Кәнддә дөрд жүз баш чинс мал-гара сахламаг үчүн бирлик тикилиб. Латвијадан, Укранадан төмиз гаңлы инәкләр кәтирилиб. Фермада әсас ишләр, суварма, јемләмә, сүдүн сојудулмасы вә саир механикләшдирилиб.

Чинс мал-гара алыб көтирмәк һәлә ишин башлангычыдыр. Бизим шәраитдә кәлмә һејванлара бахмаг, онлары бәсләмәк бөјүк зәһмәт вә гајгы, жүксәк зообәјтар хидмәти төләб едир. Төчрүбә кәстәрир ки, белә хидмәт олмәдығына кәрә бир чох тәсәрруфатда чинс мал-гара артмаг әвәзинә азалыр, төләф олур. «Совет Азәрбајҗанынын 40 илијји» совхозун 1972-чи илдә көтирилән инәкләр хејли артырылмыш, башга тәсәрруфатларла, о чүмлөдән Сабир адына, Низами адына, Ордубади адына совхозларла, «Бәјнәлмиләл» совхозунә бир нечә ил әрзиндә 450 башдан артыг төрәмә сатылмышдыр. Кечән ил һәр жүз инәкдән 90-95 бала, Күлһүсејн Аббасовун бригадасында исә 100 бала алыныб. Бу, республиканын үмуми кәстәричләриндән хејли жүксәкдир. Ајры-ајры сагычылар һәр инәкдән 2 мин 400, 2 мин 600 литр сүд сагыблар.

Өтән ил совхозда алты жүз јетмиш тон сүд истәһсал олунмушдур. Бүтүн булар ферма ишчиләринин кәркин әмәји нәтичәсидир. Хүсусән јәј ајларында гыздырмадан горумаг үчүн һәр күн инәкләрин температуруну өлчәмәк, һәфтәдә бир дөфә душханада чимдирмәк лазымдыр.

Совхоза Гылыңч Мәммәдов башчылыг едир. Чаван олса да төчрүбәлидир, тәсәрруфатда јетишиб, ишдә мөһкәмләниб. Совхозун бинасын гоянлардандыр. Кечид дөврүнүн чөтинликләри чининә дүшүб. Чаван үзүм плантасијаларынын салынасына, һејвандарлыг комплексинин тикитисиндә төр төкүб. Гылыңч Мәммәдовун јахшы тәсәрруфат башчысы олмасынын сәбәбини һама онларын аилә ән'әнәләри илә бағлајыр. Бу аиләнин шәһрәти торпагдан кәјәриб, зәһмәтлә гол-будаг атыб.

Атасы Дүнјамалы Мәммәдов Чәнуби Муғанда илк колхоз јарадычыларындан олуб. Голчомагларла ағыр мүбаризә илләриндә, мүһарибә дөврүндә кечәни-күндүзә гатыб, колхозу республикада шәһрәтләндириб. 1927-чи илдән башлајараг 26 ил фәсиләсиз ел-обанын фираван һәјәти јолунда чалышыб. 1947-чи илдә республикамызда Сосиалист Әмәји Гәһрәманы адына јәјг көрүлүшү зәһмәт баһадырларынын илк дөстәсиндә о да варды. Сөз дүшөндә јерлиләри зарафатла дејирләр: «Дүнјамалы киши бу кенддә коммунизми һәлә о вахт гурмушду». Бөјүк тахылчылыг тәсәрруфатында һама бир нәфәр кими чалышырды, төк бир илин әрзиндә дөрд қолхозчу Сосиалист Әмәји Гәһрәманы адыны алмышды.

Гылыңч Мәммәдовун да кенддә бөјүк һөрмәти вәр. Әввәлчә дүшүнүрдүм, бөлкә бу, атасынын һесабынадыр. Сонра көрдүм а, ата һөрмә-

ти архасында кизләненләрдән дејил.

Чамаат арасында һөрмәти исә дүзүлү, бүтөвлүјү, һәр шеји сәјирлә, тәмкинлә өлчүб-бичмәси, инандығы мәсәләни ахыра кими мүдафиә етмәк бачарығы, бир дә динчлик билмәдән чалышмасы илә газаныб.

Ата вә оғул тез-тез кендин, тәсәрруфатын вәзијәтинә көтүр-гој едирләр; чох вахт бу сәһбәт гызғын мүбәһисәјә чеврилир. Ағыр илләрдә кендин шәһрәтини, адыны учалдан ата оғлунун ајры-ајры ишләриндән бәзән наразылыг да едир.

Ата дејир: мәһсул да, план да кәнд үчүн, ел-оба үчүндүр. Совхозун кәлири илдән-илә артыр. Абадлыга да чидди фикир вәр, тәзә орта мөктәб, хәстәхана тик! Оғул дејир: тәсәрруфат инди-инди дирчәлир, бундан сонра тикитијә даһа јахшы бахачајыг.

Бу сәһбәтләр тәһсил галмыр. Атасындан ајрыландан, төк таландан сонра Гылыңч етираф едир ки, киши дүз дејир. О вахт ушаг идик. Атамын ишләри мәнә ади көрүндү. Инди бир бинанын өзүлүнү гојанда, тәзә ишә башлајанда баша дүшүрәм ки, о, нечә чөтинликләрдә үзлөшиб, нечә сынаглардан чыхыб, Дүзүнү дејим ки, бир чох мәсәләдә, хүсусән тикитијә, абадлыг да мән һәлә она чата билмирәм. Чамаат гаршысында борчулајам.

Гылыңч Мәммәдов бу дүшүнчәләрлә ишә даһа артыг һөвәслә киришир. О, атасынын нечә-нечә јарымчыг ишини баша чатдырыб, бу арзуларыны да јеринә јетирмәјә чалышыр. Кендин гојундагы тәзә абадјә—Сабирин һејкәлине баха-баха кәләчәк абадлыг ишләри барәдә дүшүнүр.

Тәсәрруфатларла рәһбәрлик едән мүхтәлиф јашлы, мүхтәлиф характерли адамларын әмәк төчрүбәсини мүғәјисә едөндә көрүрүк ки, чамаатла ишләмәјин мүхтәлиф јоллары вәр. Анчаг бу јолларын һамамы бир јердә бирләшмәлидир: гаршылыгылы һөрмәт, көрдүјүн ишә, сәнә етибар етмиш адамларәрин мөһәббәт! Белә һөрмәт, сәмиийәт олмаса, ел-обанын инамыны, етибарыны горуја билмәсан, халга архаланманан агитәтин дә уғурлу олмас.

Ғәјдәримизин әввәлиндә адыны чөкдијимиз Әвәз киши дө, Сосиалист Әмәји Гәһрәманы Дүнјамалы Мәммәдов да ел арсагалы шәрәфини, јерлиләринин мөһәббәтинин гаршылыгылы инам вә етибарла газанмышлар. Онлар үчүн халғын тәләји, башчылыг етдикләри тәсәрруфатын тәләји өз тәләләриндән ирәли иди. Бүһврәјә илк дашы өзләри гојурдулар, котанын дөстәјиндән, кәтмәнин сапындан әввәл өзләри јапышырдылар. Јүкүн алтына габагча өз чиниләрини веридиләр. Һамадан тез дуруб, һамадан кеч јатырдылар. Китабларын «дилини» билмәсәләр дә, торпағын дилини билдиләр. Торпағын да һикмәти беләдир: «Сөндән һәрәкәт, мөндән бәрәкәт».

И. Нәһмәдов да, Г. Мәммәдов да мәһз бу ән'әнәни давам етдириләр. Сајдығым рәгәмләрин, тәсәрруфат кәстәричләринин архасында онларын јухусуз кечәләри, наһаһәт, гајғылы, јорғун күнләри дурур. Анчаг чөтин анларда сукандан јапышмыш мөһкәм әлләри бошалмыр. Билдиләр ки, бу јери онлара чамаатын өзү етибар едиб; архаларында ел-оба дајаһыр...

Сабир РҮСТӘМХАНЛЫ

Чәлилабад